

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Joh. Jonstoni Thaumatographia Naturalis

Jonston, Jan

Amstelodami, 1661

Caput I

urn:nbn:de:bsz:31-97032

ADMIRANDA EXANGUIUM.

CAPUT I. DE EXANGUIBUS, IN GENERE.

Vllis equidem exanguium videtur natura, nec quicquam vel turrigeris Elephantorum humeris, vel taurorum collis, truncibusque in sublime jactibus, Leonum denique comparanda júbis; certum tamen nusquam alibi spectatius naturæ artificium esse, nusquam eandem magis, quam in minimis, totam. *In magnis siquidem corporibus facilis officina sequaci materia fuit. In his tam parvis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio! Vbi tot sensus collocavit in culice? ubi visum in eo prætendit? ubi odoratum inseruit? ubi truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit? qua subtilitate pennas adnexuit? prælongavit pedum crura! disposuit jejunam caveam, uti alvum! avitam sanguinis ac potissimum humani sitim accendit. Telum vero perfodiendo tergori, quo speculavit ingenio! Atque ut in capaci cum cerni non possit exilitas, ita reciproca geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoque, fistulosum esset. Plin. l. 11. c. 2.* Cæterum exanguium quatuor apud Aristotelem genera; Molle, Crustaceum, Testaceum & Insectum. Mollia squamma carent, nec illis vel aspera cutis, vel testacea, sed ut in hominibus mollis. Nulla habent ossa, nulla viscera; si quid est, piscium illud proportionatur spinis, Polypum si excipias. *Plin. l. 9. c. 28.* Caput intra crura & ventrem; deest lingua, esculentorum ut voluptas discernatur, carnosum quiddam natura largita est. At habent cerebrum; habent & id quod ei parti proportionatur, cui sentiendi principatus in sanguineo genere mandatus est.

Nec denegatus sexus. Asperiores omnes in mare partes, lineisque intervenientibus variæ, cauda acutior, meatuſgulæ ſubditus, à cerebro in alvei tendit ima, idque ipſum ad quod fertur, mammæ imitatur ſpeciem. Duplex ſuprapoſitum habetur in femina; ſubtuba eidem ſubjuncta corpuſcula in utroque ſpectantur. Aquam ſalſam reſpuunt; frigus difficulter ferunt; nuda enim; & quia ſanguinis inopia laborant, pavida ſunt. Ova eorum foras excluſa augentur more vermium; ſed vim vitalem à maris aſperſo ſemine habeant neceſſe eſt, more piſcium. *Ariſt. de gener. l. 3. c. 8.* Cruſtatorum duo ſunt genera; vel enim caudata ſunt omnia, vel rotunda. Expreſſa illorum & extenta cauda eſt; hujus quaſi operculum alvi exitum obtegit, & ventris inſimæ parti ita applicatur, ut caudæ ſpeciem præ ſe ferat nullam *Scal. Exerc. 245.* Communes illis cum reliquis exanguibus partes. Longi & rotundi in ore dentes, duplici operci tegmine. *Ariſt. de part. 4. c. 3.* inter quæ talia quædam interjacent, qualia locuſtarum anneſcuntur dentibus. Catent palpebris, ſed oculi ſupra os ſiti ſunt, duri omnibus, aptique tum intus, tum foras, tum in obliquum moveri. Non reſpirant, ſed aquam per fiſtulam egerentia, reſrigerantur. Mares tenues genitales obtinent meatus, vulvas membraneas ſceminæ hinc inde ad inteſtina fiſſas, in eis gignitur ovum. More autem eorum coeunt, quæ mingunt inaverſum. Ovum rubidum patit ſceminæ, prætenui obvolutum membrana. Teſtacea, Conchyliæ alias dicuntur, in tantis quondam gulæ deliciis, ut viduarum eſſe cupedias, in adagium abierit. Tanta in illis naturæ ludentis varietas, tot colorum differentia, tot figuræ, ut vix numerari poſſint. *Plin. l. 9. c. 33.* varietatem illorum explicaturus, *Tot in illis, inquit, figura, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe caſtis, in dorſum elatis, la vibus, rugatis, denticulatis, ſtriatis, vertice muricatis in torto, margine in mucronem emiſſo, foris effuſo, intus replicato, jam diſtinctione virgulata, crinita, criſpa, canicularim peſtinatim, imbricatim undata, cancellatim reſiculata, in obliquum,*

quæ, in reſtibus
à lacrimam reſu
qualem magnitud
noſioretian
zum vicietibus
impit Coropus
atque, quo vis
in lapidibus & co
re: arte ex illi
venar. In ſub
ſi frage luxuria
reſicula pervi
marinorum, e
ſi in ſignata,
præter vitium
Anglia lapid
tum ad vitium
perſiſſionem d
ſupina, vel p
quamvis ſit o
re: hæc ipſa p
tiz ſunt, loc
viduum, gene
accenderis. I
quædam) in
igne pyraute
lopendia man
dines, ſtrophu
de hali: in fo
jus coſſi ſunt
ſi planetar, u
ſebo ruſi &
in vitibus,
ſu ut Theop
quæramis ori
neat: In ſua
beſſiola, cur
mempit. Inve
gali collo, col

quum, in reatum expansa, densata, ad plausum aperta, ad buccinam recurvis. Caterum in rubro mari mira quadam magnitudine augentur, in summis etiam montibus inveniuntur; in internis denique vel terræ vel faorum visceribus delitescunt. Vidi in silice durissimo, inquit Coropius Becanus apud Aldrovandum, Bethunis adveho, quo via apud nos sternuntur, tot conchulas; rotas lapideas & conclusis valvulis integras, ut magna cura & arte ex illis fuisse cemento aliquo compactus iudicaretur. In suburbano Parisiensi agro, qui superne copiosa fruge luxurians, subtus cavus magna sui parte est & vehiculus pervius, inveni testas non paucas, turbinum marinorum; elegantissimo ordine, & tortas & tuberculis insignitas, atque ita omnibus modis perfectas, nihil ut præter vivum pisciculum ad integritatem deesset. Vidi in Anglia lapidem e summis montibus excisum, qui percam ad vivum exprimeret, ne minima quidem lineola ad perfectionem desiderata. Infecta incifuras parte sui vel supina, vel prona, vel etiam utraque possident, & quamvis sit osseum aut carneum, quiddam tamen inter hæc ipsa medium obtinent. Differentiæ illorum variæ sunt, locum, qualitatem in corpore, quantitatem, victum, generationem, motum denique & gressum si attenderis. Locum quod spectat, (tangenda necessario quadam) in nive nascuntur vermes hirti & rubidi; in igne pyraustæ; in aqua marina Microtinchoeros, scolopendra marina & pulex. In dulcibus oriuntur, hitudines, serophulæ, strumæ, cherodes; in terra lumbrici & iuli; in fossilibus haud rari. In arborum caudicibus cossi sunt & teredines: Cerastem ficus gignit: Olea si plantetur, ubi quercus effossa, ranas, vermiculos: In sorbo rufi & pilosi dantur: in vesicula ulmi. Pesennes; in vitibus, Butyri, ut Tullius vocat: in Euonymo, seu ut Theophrastus Tetragonia, Eruçarum genus quotannis oritur, quod post absumpas frondes emoritur: In fructibus cuiusdam pomo cui Coccio nomen, bestiola, cum fructus ad maturitatem pervenerit, erumpit. Inveniuntur in gramine vermiculi, qui alligati collo, continent partum, detrahuntur ut fiat. In

folani foliis vermis viridi & croceo colore distinctus, cornu in fronte gerens, digiti longitudine provenire cernitur. In Aphodelo nascuntur vermes, qui in volucres flosculorū specie degenerant, bestiolas. Nam cum flaccescens inaruerit, scapus, eroso conceptaculo provolant. Quin haud pauciora in animantibus offendes. Nota hominis excrementa, mendicitatis praesertim excitata Sole. Lumbricos in Aegypto frequenter nasci in crutibus, scimus. In Cyprino primo nativitatē anno, vermiculus niger juxta Branchias oritur. Perca fluviatiles duodecim ceu uniones generant erui magnitudine, qui singuli vermem inclusum continent, gracilem, oblongum, teretem. In alveis denique apum vermiculum nasci proditum est. Quantum ad partes, Musca alas habent apertas, scarabei vaginipennes sunt, venter quibusdam ori adjunctus, & rectum intestinum revolutum ab eo. Quae saliunt, vel crura posteriora habent longiora, vel gubernaculis retro curvatis nituntur. Generationem denique quod attingit: Ex ejusdem generis animalibus quaedam oriuntur: generant nonnulla, sed non sui generis, verum vermiculos tantum; illaque non ex animalibus, sed ex humidi & siccī orta putredine. Inter ea quae coeunt, majores, maxima ex parte, faeminae; nulli feminales maribus meatus sunt; nec hi faeminis membrum inserunt, sed illis de inferiore parte faeminæ. Hæc proluxius de Exanguibus volui, ut, quia externum habitum contemptum induxisse scio; animus internæ naturæ majestate excitus, fervidius ad eorum accederet contemplationem: versaretur in eadem.

CAPUT II. DE APIBUS.

Ingens Apum in Lithuania & Podolia copia est, ita ut siccarum terrarum melle repleantur foveæ, in quas immanes urfos prolapsos, suffocatos esse, Historia prodit. *Olaus Magnus*. Pascuorum copiam facit ubertas,